

בתפקידו של הקב"ה לכך נאמר ברכו ה' כל צבאיו, אבל התחתונים ע"י שאין יכולין לעמוד בתפקידו של הקב"ה לכך נאמר ברכו ה' מלאכיו ולא כל מלאכיו.

תתסא. [קד,א] ברכינפשי אתה ה' אלהי גדלת מאד. (מדרש) זש"ה (דה"א כט יא) לך ה' הגדולה והגבורה וגו' והמתנשא לכל לראש, א"ר חוניה את מוצא הכל מקלסין להקב"ה שנאמר (תהלים קיג ג) ממזרח שמש עד מבואו, ואין קלוס גדול להקב"ה אלא קלוסן של ישראל שנאמר (ישעיה מג כא) עם זו יצרתי לי תהלתי יספור, תדע לך שכן כתיב למעלה ברכו ה' מלאכיו וגו' עושי דברו, לשמוע בקול דברו לשמוע בקולו לעשות דברו היה לו לומר שכשהאדם שומע אחר כך עושה, ולמה אומר כן אלא בישראל הכתוב מדבר שעמדו בסיני והקדימו נעשה לנשמע שנאמר (שמות כד ז) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, משמקלסין ישראל מקלסין המלאכים אחריהם מה כתיב בתריה ברכו ה' כל צבאיו אלו המלאכים, הוי מתנשא לכל לראש אלו ישראל שנאמר (ליב) כי תשא את ראש בני ישראל ואומר (יירמיה ב ג) קדש ישראל לה' ראשית תבואתה.

תתסב. ד"א לכל לראש, ראש אתה לכל הקלוסין שקלסו אותך שנאמר (נחמיה ט ה) ומרומם על כל ברכה ותהלה, (תהלים קו ב) מי ימלל גבורות ה' וגו', (איוב לו כ) היסופר לו כי אדבר וגו', תדע לך שכן הוא שמשאמר דוד קמ"ז מזמורים קלס להקב"ה בכל שנאמר (תהלים קמה כא) תהלת ה' ידבר פי וגו'. סוף הדברים קלסו ברמ"ח אברים שנאמר (שם לה י) כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך לא הניח אבר שלא קלס להקב"ה אמר להם מה אתם סבורים מפני שקלסתיו בכל הדברים הללו שמא נגעתי ברוב רכבות של שבחיו עדיין אני בראש הקלוס תהלה לדוד ארוממך אלהי המלך. א"ר אף כשיעשה פיהם של צדיקים כמעין נובע לעתיד לבא שאינו פוסק תאמר שהם יגעים, לאו אלא זכר רב טובך, יאמרו אין כתיב כאן אלא יביעו שהן נובעין כמעין, אף דוד אמר ה' אלהי גדלת מאד, א"ר אליעזר ור' יהושע עד שלא בראת עולמך היית גדול ומשבראת עולמך נתגדלת מאד, עד שלא יצאו ישראל ממצרים גדול היית ומשיצאו נתגדלת מאד, עד שלא קלסו אותך הנביאים גדול היית ומשקלסוך נתגדלת מאד.

עשרה לבושים לבש הקב"ה (כתוב לעיל ברמז תתמ"ז).

(ב"ר פ' ג) רבי שמעון בן יהוצדק שאל את ר' שמואל בר נחמני א"ל בשביל ששמעתי עליך

אתה מוצא ארבעה גאותנים בעולם, ארי בחיות, שור בבהמה, נשר בעופות ואדם בכלם שנאמר (בראשית א כז) ורדו בדגת הים. מה עשה הקב"ה נתן ארבעה גאותנין הללו בכסא כבודו שנאמר (יחזקאל א י) ודמות פניהם פני אדם, לומר אני מתגאה עליהם שנאמר (שמות טו א) כי גאה גאה, הוי ומלכותו בכל משלה.

[קג, כ] ברכו ה' מלאכיו. (שבת פח ע"א) א"ר ישמעאל בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצאה בת קול ואמרה להם בני מי גלה לכם רז זה שמלאכי השרת משתמשים בו דכתיב ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו וגו', ברישא עושי והדר לשמוע. (מדרש) ד"א מלאכיו אלו הנביאים שנקראו מלאכים שנאמר (במדבר כ טז) וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים וכה"א (דה"ב לו טז) ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים (כתוב בתרי עשר ברמז תתק"ס).

גבורי כח. רבי יצחק נפחא אמר אלו שומרי שביעית, בנוהג שבעולם אדם עושה מצוה ליום אחד לשבת אחד לחדש אחד שמא (לשאר) [לכל] ימות השנה ודין חמי חקליה ביירא כרמיה ביירא ושתיק יש לך גבור חיל גדול מזה. נאמר כאן עושי דברו ונאמר להלן (דברים טו ב) וזה דבר השמטה, מה להלן שביעית אף כאן שביעית, ושנו רבותינו אי זהו גבור הכובש את יצור, ר' תנחום בר חנילאי אמר גבורי כח זה משה שאין גבור כח כמשה, שישראל עמדו לפני הר סיני ולא יכלו לשמוע כל הדבור שנאמר (שם ה כב) אם יוספים אנחנו לשמוע וגו', ומשה לא ניזק ללמדך שגדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת, שמלאכי השרת אינם יכולין לשמוע קולו שנאמר (יואל ב יא) וה' נתן קולו לפני חילו כי רב מאד מחנהו אלו המלאכים שנאמר (בראשית לב ב) מחנה אלהים זה, ומי קשה מהם הצדיקים שנאמר (יואל שם) כי עצום עושה דברו, זה צדיק שעושה דברו ואי זה זה משה שאמר לו עשה משכן ונודדו ועשה, הוי קשה כחן של צדיקים שיכולין לשמוע קולו, ואם תאמר בקול נמוך היה מדבר, תלמוד לומר אם יוספים אנחנו לשמוע, וכה"א (שה"ש ה ו) נפשי יצאה בדברו, וכתיב (תהלים כט ד) קול ה' בכח קול ה' בהדר קול ה' שובר ארזים. ומנין שבאותו הקול היה מדבר עם משה שנאמר (במדבר ו פט) וישמע את הקול קול שהיה שומע במתן תורה.

ד"א (ויק"ר) ברכו ה' מלאכיו במה הכתוב מדבר אם בעליונים הכתוב מדבר הלא כבר נאמר ברכו ה' כל צבאיו, אלא בתחתונים הכתוב מדבר ועליונים ע"י שהם יכולים לעמוד

(פרקי רבי אליעזר) קורקסי שמים במי אוקינוס הם אחוזים שמימי אוקינוס בין קצות השמים לקצות הארץ וקצות השמים על מימי אוקינוס הם פרוסים שנאמר המקרה במים עליותיו בבתוכו של שמים עולה למעלה כאהל פרוסה ובני אדם עומדים תחתיה שנאמר (ישעיה מ כב) וימתחם כאהל לשבת, ¹²³⁴⁵⁶⁷שקצותה למטה ותוכו למעלה.

(חולין ס ע"א) אמרה ליה בריתיה דקיסר לרבי יהושע בר חנניא אלהכון נגרא הוא דכתיב המקרה במים עליותיו אימא ליה דלעביד לי מסתוריתא (הוא כלי שגוללים עליו את חוטי המטה מהפלך), א"ל לחיי, בעא רחמי ואינגעה והו נהיגי דכל דמתנגעא ברומי יהבין ליה מסתוריתא ויתיב וסתר דוללי (חוטים) בשוקא דרומי כי היכי דליחזו אינשי וליבעו רחמי עליה, יומא חד אשכחה דהות קא סתרא דוללי בשוקא דרומא, א"ל שפירתא מסתוריתא דיהב לך אלהין, א"ל במטו מינך בעי רחמי דלישקול ליה מנאי, א"ל אלהין מיהב יהיב משקל לא שקיל.

השם עבים רכובו. (מדרש) ובשני עבים בא הקב"ה אצל ישראל אחד בסיני ואחד במצרים, אחד בסיני כתיב (שמות יט ט) הנה אנכי בא אליך בעב הענן, במצרים שנאמר (ישעיה יט א) הנה ה' רוכב על עב קל ובא מצרים.

המהלך על כנפי רוח. אמר רבי חנניא בר פפא בשר ודם רכובו טוענו אבל הקב"ה טוען רכובו, בשר ודם על ידי שיש ברכובו ממש רכובו טוענו אבל הקב"ה המהלך על כנפי רוח. [קד, ה] עושה מלאכיו רוחות. אימתי נבראו המלאכים (בישעיה רמז שכ"ב).

[קד, ה] יסד ארץ על מכוניה כל תמוט עולם ועד. לגיון שהמליך את המלך תחלה דכתיב (בראשית כ ד) ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים, אמר המלך לגיון זה המליכני תחלה הריני נותן פריקופי (שכר) שלא תמוט לעולם.

[קד, יב] עליהם עוף השמים ישכון. רבי ישמעאל ורבי עקיבא, רבי עקיבא אומר אלו מלאכי השרת, אמר ליה רבי ישמעאל רבי עקיבא כלה מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות, ורבי ישמעאל, זה העוף שהוא שוכן באילנות שקלוסו של הקב"ה עולה מהן שנאמר מבין עפאים יתנו קול. אמר רבי יודן כמה דאת אמר (דניאל ד ט) עפיה שפיר ואנבה שגיא, ושמואל אמר על שלשה דברים אני עומד ואיני יודע מה הם, התוקע יתד בארץ ונשמע ממקום אחר, וקולו של סוס כשהוא רץ ומרתיח, ומבין עפאים

שאתה בעל אגדה מהיכן נבראת האורה, א"ל מלמד שנתעטף הקב"ה בשלמה והבריק זיו הדרו מסוף העולם ועד סופו, אמר לו בלחישא, א"ל מקרא מלא הוא ואת אמרת בלחישא, אמר לו כשם ששמעתיה בלחישא כך אמרתיה בלחישא, א"ר ברכיה אלולא שדרשה ר' יצחק ברכים אי אפשר אמריתיה ברכים. א"ר ברכיה בשם ר' יצחק ממקום בית המקדש נבראת האורה הה"ד (יחזקאל מג ב) והנה כבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדים וקולו כקול מים רבים והארץ האירה מכבודו, ואין כבוד אלא בית המקדש שנאמר (ירמיה יז יב) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו.

(כ"ר פרשה א) אמר ר' יהודה בר סימון מתחלת ברייתו של עולם הוא גלי עמיקתא (בראשית א א) בראשית ברא אלהים את השמים ולא פרש, והיכן פרש להלן (ישעיה מ כב) הנוטה כדוק שמים, ואת הארץ ולא פרש והיכן פרש להלן (איוב לו ו) כי לשלג יאמר הוא ארץ, ויאמר אלהים יהי אור ולא פרש והיכן פרש להלן עוטה אור כשלמה.

הוד והדר לבשת, (מדרש) בשר ודם אם גבור אינו נאה ואם נאה אינו גבור, והקב"ה אינו כן אלא יש בו שני דברים הללו והוא גאה בהם ההוד וההדר ונתן את ההוד למשה שנאמר (במדבר כז כ) ונתתה מהודך עליו, ונתן את ההדר ליהושע שנאמר (דברים לג יז) בכור שורו הדר לו, ונתן את ההוד לשלמה שנאמר (דה"א כט כה) ויתן עליו הוד מלכות, אמר הקב"ה לעתיד לבא אני נותן שניהם למשיח שנאמר (תהלים כא ד) כי תקדמנו ברכות טוב, מה כתיב אחריו גדול כבודו בישועתך הוד והדר תשוה עליו, ולא למלך המשיח בלבד הוא נותן אלא לכל מי שהוא יגע בתורה שנאמר (שם קיא ב) גדולים מעשי ה', ואין מעשי ה' אלא הלוחות שנאמר (שמות לב טז) והלוחות מעשה אלהים המה, מהו שכרו הוד והדר פעלו.

[קד, ג] המקרה במים עליותיו. בנוהג שבעולם מלך בשר ודם בונה פלטין ומקרה בעצים ובאבנים ובעפר, אבל הקב"ה לא קירה עולמו אלא במים שנאמר (בראשית א ו) ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים, רבנן אמרין לה בשם ר' חנינא ר' פנחס ר' יעקב בשם ר' נחמן בשעה שאמר הקב"ה יהי רקיע גלדה טפה אמצעית ונעשו שמים ^{אוצר החכמה} התחתונים ושמי השמים העליונים.

זית רענן

צב פ"י אמצעיתה של שמים עולה למעלה. צג פ"י הקצה תלויה למטה ואמצעית למעלה.

מן הארץ ור' נחמיה אמר מוציא לחם מן הארץ, אמר רבא במוציא כולי עלמא לא פליגי דאפיק משמע דכתיב (במדבר כג כב) אל מוציא ממצרים, כי פליגי בהמוציא, רבנן סברי המוציא נמי דאפיק משמע שנאמר המוציא לך מים, ור' נחמיה סבר המוציא דמפיק משמע דכתיב (שמות ו ז) המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים. ורבנן, הכי קאמר קודשא בריך הוא לישראל בתר דאפיקנא לכו עבידנא לכו מילתא כי היכי דידעיתו דאנא הוא דאפיקת יתכון ממצרים דכתיב (שם) וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם וגו'.

[קד, טז] ישבעו עצי ה' וגו'. (ב"ר) א"ר חנינא כקרני חגבים היו ועקרון הקב"ה ושתלן בגן עדן, ישבעו עצי ה', ישבעו חייהם ישבעו מימיהם ישבעו מטעתן, א"ר חנינא לא היה העולם ראוי להשתמש בארזים ולמה נבראו בשביל בית המקדש, הדא הוא דכתיב ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע כמד"א (דברים ג כה) ההר הטוב וגו'.

[קד, יח] הרים הגבוהים ליעלים. א"ר יודן ^{טז}בהרים הגבוהים יעלים אין כתיב כאן אלא הרים הגבוהים ליעלים, הרים למה נבראו בשביל יעלים, יעלה זו תשה היא והיא מתיראה מן החיה ובשעה שהיא מבקשת לשתות הקב"ה מכניס בה רוח תזוית (רוח של שטות ושגעון) ומקשקשת בקרניה והחיה שומעת קולה ובורחת, אילה זו אבריה צפופים והיא מתקשה לילד מה הקב"ה עושה ממציא לה נחש ונושכה ואבריה מתרפין, וכשהיא יולדת מה הקב"ה עושה ממציא לה עשב והיא אוכלת ומתרפאה. סלעים מחסה לשפנים. הדין טפזא מיגין תחות שקפא מפני העורף שהוא פורח שלא יאכלנו (השפן הזה שוכב לישון תחת הסלע שמתירא מן העופות שלא ישוטו עליו ויאכלהו), ומה אם בשביל דבר טמא ברא הקב"ה את עולמו, בזכותו של אברהם על אחת כמה וכמה, הה"ד (בראשית כ ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, באברהם. ר' עזריא אומר (נחמיה ט ו) אתה הוא א' לבדך אתה עשית את השמים, כל האונקס (משא) הזה בשביל מה, בשביל (שם ז) אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברהם.

[קד, יט] עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו. (ר"ה כב ע"ב) שנו רבותינו מעשה שבאו שנים ואמרו ראינוה שחרית במזרח וערבית במערב,

יתנו קול, דבר אחר עליהם עוף השמים ישכון אלו עובדי אלילים שהם מתכנסין על ישראל ומעבידין אותן כדי להרחיקן מן המצות ומהקב"ה, אף על פי כן אינם מניחין אותו שנאמר מבין עפאים יתנו קול ומיתרים שמו פעמים בכל יום ואומרים שמע ישראל.

[קד, יג] משקה הרים מעליותיו. (תענית ט ע"ב) א"ר יוחנן מעליותיו של הקב"ה כמאן כר' יהושע דאמר כל העולם כלו ממים העליונים הוא שותה שנאמר (דברים יא יא) למטר השמים תשתה מים, ואידך, כיון דסלקי להתם כמאן דאתו מהתם דמי. מפרי מעשיך תשבע הארץ. מים העליונים במאמר הם תלויין ומפירותיהן מי גשמים, כמאן כר' יהושע דאמר כל העולם כלו ממים העליונים הוא שותה שנאמר למטר השמים תשתה מים, ואידך, ההוא בברייתו של עולם הוא דכתיב.

[קד, טז] ויין ישמח לבב אנוש, (ברכות נז ע"א) כל מיני משקין יפין לחלוט חוץ מן היין, יש שותה וטוב לו שנאמר ויין ישמח לבב אנוש, יש שותה ורע לו שנאמר (משלי לא ו) תנו שכר לאובד, ור' יוחנן אמר לעולם לתלמיד חכם טוב הוא לו שנאמר (שם ט ה) ושתו ביין מסכתי.

(יומא עו ע"ב) רבא רמי כתיב ישמח (עי' רש"י ומפרשים) וקרי ישמח. זכה משמחו לא זכה משממו, והיינו דאמר רבא חמרא וריחני פקחין, רב כהנא רמי כתיב תירש וקרינן תירוש זכה נעשה ראש לא זכה נעשה רש.

(פסחים קט ע"א) תניא ר' יהודה בן בתירא אומר בזמן שבהמ"ק קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר (דברים כז ז) וזבחת שלמים ואכלת שם, עכשו אין שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח. ולחם לבב אנוש יסעד. (ב"ר פרשה מח) א"ר יצחק בתורה בנביאים בכתובים מצינו דלחמא מזוניתא דלבא, בתורה שנאמר (בראשית יח ה) ואקחה פת לחם וסעדו לבכם, בנביאים (שופטים יט ה) סעד לבך פת לחם, בכתובים ולחם לבב אנוש יסעד.

[קד, יד] מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבודת האדם להוציא לחם מן הארץ. ר' יעקב ב"ר אחא ור' נחמיה ורבנן, ר' נחמיה אומר ראה (עי' שינוי הגי' בבבלי ברכות ל"ח ע"א, וב"ר פט"ו, ועי' מפרשים) לשון שהתקינו חכמים המוציא לחם מן הארץ שהוא מוציא הלחם מן הארץ, ורבנן אמרין מוציא (שהוא עתיד להוציא) [שכבר הוציא] לחם מן הארץ שנאמר (תהלים עב טז) יהי פסת בר בארץ.

[אח"י 1234567]

(ברכות לח ע"א) ת"ר מהו אומר המוציא לחם

זית רענן

טז משמע דקאי אלעיל מיניה חסידה ברושים ביתה

נהמי באפיה, אמר הכפירים שואגים לטרף נחיתו ליה תרתי אטמא חזא אכלוה וחדא שבקוה, אתא לבי מדרשא בעא עלה דבר טהור הוא או דבר טמא הוא, אמרו לו אין דבר טמא יורד מן השמים ואפילו ירד דמות חמור.

[קד, ככ"ג] תזרח השמש יאספון וגו'. (כ"מ פג ע"ב) אמר ריש לקיש פועל בכניסתו משלו ביציאתו משל בעל הבית שנאמר תזרח השמש יאספון ואל מעונותם ירבצון, ואומר [קד, כג] יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב. וליחזי היכי נהיגי, בעיר חדשה. וליחזי מהיכא דקאתו, בנקיטאי, איבעית אימא דא"ל דאגירתו להו כפועל דאורייתא. דרש ר' זירא ואמרי לה תני רב יוסף תני רב מאי דכתיב תשת חשך ויהי לילה, זה העולם הזה שהוא דומה ללילה, בו תרמוש כל חיתו יער אלו הרשעים שדומין לחיה רעה שביער, תזרח השמש לצדיקים, יאספון, רשעים לגיהנם, ואל מעונותם ירבצון, אין לך כל צדיק וצדיק שאין לו מדור לפי כבודו, יצא אדם לפעלו יצאו הצדיקים לקבל שכרם, ולעבודתו עדי ערב במי שמשלים עבודתו עדי עד.

[קד, כד] מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך וגו'. (חולין קכו ע"א) רבי עקיבא כשהיה מגיע לפסוק זה הים היה אומר יש לך בריות גדולות בים ויש לך בריות גדולות ביבשה, אלו שבים אילו היו עולות ליבשה מיד מתות ואלו שביבשה אילו יורדים לים מיד מתות. יש לך בריות גדולות באויר ויש לך בריות גדולות באור, שבאור אילו עולות לאויר מיד מתות, שבאויר אילו יורדות לאור מיד מתות, הוי מה רבו מעשיך ה'.

(מדרש שו"ט) אריא וכלבא (ואנקיתא) צ"ה [ואנקקתא] (מין חיה נרדפת מן הכלב, והאריא ירא ממנה, וסערא לשון פוקד ומעניש) הוּו קיימי, בעא אריא למיזק כלבא והוה חמי (אנקקיתא) [אנקקתא] וצר ליה מיניה דהוּו סערא דאריא וכלבא סערא (דאנקקיתא) [דאנקקתא] ולא הוּו מזקי דין לדין, התחיל ר' עקיבא רואה ואמר מה רבו מעשיך ה'.

(פסיקתא רבתי פ"ו) בוא וראה נפלאותיו של הקב"ה ברא עולמות ברא בני אדם וברא מזיקין, מזיקין רואין בני אדם ואין בני אדם רואין אותם, ברא מזיקין וברא מלאכי השרת, מלאכי השרת רואין אותם והם אינם רואין מלאכי השרת, ברא מלאכי השרת ומזיקין ובני אדם, הוא רואה את הכל ואין בריה רואה אותו, הוי (תהלים צב ו) מאד עמקו מחשבותיך.

[קד, כה] זה הים גדול ורחב ידיים. יש בריות

אמר להם רבן יוחנן בן זכאי עדי שקר הם, וכשבאו ליבנה קבלן רבן גמליאל אמר להם רבן גמליאל לזקנים כך מקובלני מבית אבי אבא פעמים שבא בארוכה פעמים שבא בקצרה, א"ר יוחנן מאי טעמא דרבן גמליאל דכתיב עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו, ואין ירח ידע מבואו, ר' חייא חזא לסיהרא דקאי בצפרא דכ"ט לירחא שקל קלא (עפר) שדא בה אמר לה לאורתא מקדישנא לך את קאים הכא זילי איכסי, פעם אחת נתקדרו שמים בעבים ונראית דמות לבנה בכ"ח לחדש ובקשו חכמים לקדשו, אמר להם רבן גמליאל לחכמים כך מקובלני מבית אבי אבא שאין חדושה של לבנה פחות מעשרים ותשעה יום ומחצה ותשצ"ג חלקים, אותו יום מתה אמו של בן זאזא והספידה רבן גמליאל הספד גדול לא מפני שראויה לכך אלא מפני שידעו כל העם שלא קדשו בית דין את החדש.

(פסיקתא) אמר ר' יוחנן לא נברא להאיר אלא גלגל חמה בלבד (בראשית א יד) יהי מאורות מארת כתיב, א"כ למה נבראת הלבנה, לקדש בה ראשי חדשים וראשי שנים שנאמר עשה ירח למועדים. רבי שילא דכפר תמרתא אע"פ ששמש ידע מבואו אין מונין ללבנה אלא אם כן שקעה החמה. יוסטא בשם ר' ברכיה (במדבר לג ג) ויסעו מרעמסס בחדש הראשון וגו', אם ללבנה את מונה כדון לית בה אלא י"ד משקועים מכאן שאין מונין ללבנה אלא אם כן שקעה החמה, ר' זעירא בשם ר' חנינא לא נברא להאיר אלא גלגל חמה, אלא למה נבראה לבנה צפה הקב"ה שעתידין עובדי אלילים לעשות אלוהות וכו', רבי ברכיה בשם ר' סימון שניהם נבראו להאיר (בראשית א) ויהי מאורות, והיו למאורות, והיו לאותות אלו השבתות כי אות היא וגו', ולמועדים אלו ימים טובים, ולימים אלו ראשי חדשים, ושנים אלו ראשי שנים. [קד, כז] תשת חשך ויהי לילה. לעולם יכנס אדם בכי טוב (כתוב ברמז י"ג).

[קד, כא] הכפירים שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם. (סנהדרין נט ע"ב) ר' שמעון בן חלפתא הוה קאזיל באורחא פגעו ביה הנהו אריותא דהוּו קא נהמי באפיה, אמר הכפירים שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם. ר' שמעון בן חלפתא הוה קאזיל באורחא פגעו ביה הנהו אריותא דהוּו קא

[1234567] ח"ח

זית רענן

בהרים הגבוהים. צה נ"ל דהיינו מין שרץ שהארי מתירא ממנו והוא מתירא מן הכלב והכלב מתירא מן הארי.

וכשארין ישראל עושין רצונו של מקום המביט לארץ ותרעד.

(ילמדנו) מי שהוא רואה זיקים וברקים היאך מברך עליהם (כתוב ברמזו תקצ"ו).

ר' אחא אומר בעון משכב זכור אמר הקב"ה אם הרתעת אברך על דבר שאינו ראוי לך אף אני אודעזע כל העולם, ר' שמואל ב"נ אמר כל מקום שנאמר רעש אינו אלא הפסק מלכות וזה בנין אב לכלם (ירמיה נא כט) ותרעש, מה כתיב בתריה כי קמה על כבל מחשבות ה'.

[קד, לה] יתמו חטאים מן הארץ. יש שמחה לפני הקב"ה כשיאכדו מכעיסיו (כתוב ברמזו תרכ"ז). יתמו חטאים מן הארץ, (ברכות ט ע"ב) אמר ר' לוי מאה ושתי פרשיות אמר דוד בספר תהלים ולא אמר בהם הללויה עד שראה מפלתן של רשעים שנאמר יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה', הני מאה ותלת הוי"ן, אשרי האיש ולמה רגשו גוים חדא פרשתא היא. הנהו בריוני (פריצים) דהוו בשבכותיה דר' מאיר הוו קא מצערי ליה טובא הוה קא בעי רחמי עליהו דלימתו, אמרה ליה ברוריא מאי דעתך משום דכתיב יתמו חטאים מן הארץ מי כתיב חוטאים חטאים כתיב, ועוד שפיל לסיפיה דקרא דכתיב ורשעים עוד אינם כיון דליכא חטאים רשעים עוד אינם, אלא בעי רחמי דליהדרו בתיוכתא, בעא רחמי ואהדרניהו בתיוכתא.

(מדרש) אמר ר' שמואל בר רב יצחק לפי שבעולם הזה פרעה נידון בפני עצמו סיסרא נידון בפני עצמו סנחריב בפני עצמו, אבל לעתיד לבא כלם נידונין בבת אחת וכלין שנאמר יתמו חטאים מן הארץ אותה שעה ברכי נפשי את ה' הללויה. [קה, א] הודו לה' קראו בשמו (כתוב ברמז קמ"ב).

[קה, ד] דרשו ה' ועוזו בקשו פניו תמיד. אמר ר' יוסי בן חלפתא לר' ישמעאל בריה מבקש אתה לראות את השכינה בעולם הזה עסוק בתורה בארץ ישראל שנאמר ¹³דרשו ה' ועוזו בקשו פניו תמיד.

[קה, ה] זכרו נפלאותיו אשר עשה מופתיו ומשפטי פיהו. (מדרש) אמר ר' יודן בשם רבי שלום מופת נתתי ¹³למי שהוא מוציא מפיו כי ביצחק יקרא לך זרע, כיצחק ולא כל יצחק מי שמודה בשני עולמות יקרא לך זרע, וכל מי שאינו מודה בשני עולמות לא יקרא לך זרע.

זית רענן

¹³ היינו בא"י ועוזו היינו תורה. ¹³ פי' שיוציא התורה מפיו כדכתיב חיים הם למוציאיהם ודרשין למוציאם בפה.

גדלות וכו'. ד"א זה הים גדול ורחב ידיים מדבר במלכות הרביעית שהיא שולטת בעולם, שם רמש ואין מספר, אין מספר לגזרות שמכתיבין עלינו בכל יום. חיות קטנות עם גדולות, דוכסין ואפרכין ואסטרטליטין (מיני שררות).

[קד, כו] שם אניות יהלכון, שם האוניות (כתבים) יהלכון הם האוניות שמכתיבות עלינו. לויתן זה יצרת לשחק בו, שכל מי שמתלזה עמהם עתיד להעשות שחוק עמהם לעתיד לבא. דבר אחר זה הים גדול מדבר בתורה (איוב יא ט) ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, שם רמש ואין מספר אלו מסכתות דבר קפרא ודר' תיירא ודרב ודרבנן בבבלי. חיות קטנות עם גדולות אלו התלמידים [הקטנים עם הגדולים שמחדדין זה את זה]. שם אניות יהלכון אלו בני התלמידים זה אומר טהור וזה אומר טמא דמנהגין עלמא. לויתן זה יצרת לשחק בו כל מי שמתלזה עמהם עתיד לשחוק עמהם לעתיד לבא. ד"א זה הים גדול מדבר כשאול, שם רמש ואין מספר אלו המתים, חיות קטנות עם גדולות (שם ג יט) קטן וגדול שם הוא, שם אניות יהלכון כי הולך האדם אל בית עולמו. לויתן וגו', זה טוביו מאן דאת מלוייתה, (טובה היא לו שמלויים אותו).

[קד, כז] כלם אליך ישברון, שעניניהם תלויות לתחתית המתים, [קד, ל] תשלח רוחך יבראון באותה שעה הם אומרים לך יהי כבוד ה' לעולם (לויתן זה יצרת לשחק בו).

[קד, כט] תסתיר פניך יבהלון. (תנחומא) אלו הרשעים, אבל הצדיקים תשלח רוחך יבראון, וכן אתה אומר (ישעיה מ') הנה ה' אלהים בחזק יבא, על עובדי אלילים אבל לישראל (שם) הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו, וכן דור המבול (בראשית ז כג) וימח את כל היקום ונח (שם ח א) ויזכור אלהים את נח.

[קד, לא] יהי כבוד ה'. (חולין ס ע"א) דרש ר' חנינא בר פפא פסוק זה שר העולם אמרו, כשעה שאמר הקב"ה למינהו באילנות נשאו דשאים קל וחומר בעצמן ואמרו אם רצונו של מקום שנצא בערבוביא למה נאמר למינהו באילנות, ועוד קל וחומר ומה אילנות הללו שהן ניכרין בפירות אמר הקב"ה למינהו, אנו על אחת כמה וכמה, מיד יצא כל אחד למינו, מיד פתח שר העולם ואמר יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו.

[קד, לב] המביט לארץ ותרעד. (ספרי) וכתוב אחד אומר (דברים יא יב) תמיד עיני ה' אלהיך בה, כיצד יתקיימו שני כתובים הללו, כשישראל עושין רצונו של מקום תמיד עיני ה' אלהיך בה